

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЯК СТРАТЕГІЧНОГО НАПРЯМУ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ

FOREIGN EXPERIENCE IN USING DECENTRALIZATION AS A STRATEGIC DIRECTION FOR THE DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL SECTOR

Статтю присвячено дослідженню закордонного досвіду використання децентралізації як стратегічного напрямку розвитку освіти. На основі дослідження зроблено наступні висновки. Регулювання відносин у сфері освіти в Канаді здійснюється децентралізовано - суб'єктами федерації провінції та території. На федеральному рівні знаходяться дорадчі органи освіти, які складаються з представників міністерства та департаментів освіти провінції. Ці дорадчі органи координують формування та обговорення загальної судової політики в сфері освіти, а також виконують представницькі функції на майданчиках. Державні органи не приймають участі у формуванні навчальних планів. Ці питання містяться у підпорядковані громадськості: шкільних рад, рад місцевих громад, рад за оцінкою якості. Повністю ці органи визначені законодавчо (на рівні провінції), однак державними не є. **Ключові слова:** освіта, середня освіта, освітня сфера, децентралізація, стратегія, закордонний досвід.

The article is devoted to the study of foreign experience of using decentralization as a strategic direction of education development. Based on the research, the following conclusions were made. Regulation of relations in the field of education in Canada is carried out decentralized, namely entrusted to the care of subjects of the federation of provinces and territories. At the federal level, there are educational advisory bodies, which consist of representatives of the ministry and provincial departments of education. These advisory bodies coordinate the formation and discussion of the general judicial policy in the field of education, and also perform representative functions on the sites. In Canada, there are strict international requirements for the standardization of programs. State bodies do not take part in the formation of educational plans. These questions are contained in the input of the public: school councils, local community councils, quality assessment councils. These bodies are fully defined by law (at the provincial level), but they are not state bodies. Canada also has a licensing system for educational activities and a permit system for educators. As part of licensing requirements, educational organizations are evaluated for compliance with the requirements of the law, and teachers are licensed for compliance with qualifications. Licensing is carried out periodically. Control over the activities of educational organizations is also carried out in the form of monitoring and statistical and sociological studies, including surveys of the population (parents and communities) regarding satisfaction with the education system. There is also a place for self-examination. Inspection of educational organizations is carried out by persons authorized by the Ministry of Education of the region. There are no plans for an inspection. It is assumed, as a rule, in the presence of information about violations, receipt of appeals and complaints that are studied. The full scope of the inspector includes an assessment of compliance with the legislation of the educational organization, including regarding the safety of students, protection of their lives and health. At the state level, at the level of the region, control over the assessment of the quality of education is carried out. Such control is carried out both by public organizations (school councils) and by the state.

Key words: education, secondary education, educational sphere, decentralization, strategy, foreign experience.

УДК 37.014

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.7-26>

Манн Р.В.¹

д.е.н., професор,
завідувач кафедри економіки
та управління,
Черкаський державний технологічний
університет

Скорина В.О.²

здобувач наукового ступеня
доктор філософії з економіки,
Черкаський державний технологічний
університет

Mann Ruslan

Cherkasy State Technological University

Skoryna Vladyslav

Cherkasy State Technological University

Постановка проблеми. Протягом останніх кількох десятиліть одне з основних завдань освіти у провідних країнах світу – організація оптимальної системи управління сектором освіти. Все більш актуальним стає пошук правильного балансу між централізацією та децентралізацією, між національними та місцевими інтересами. Формування цих відносин має ґрунтуватися відповідно до специфіки кожної країни, при цьому необхідно враховувати не лише специфіку державного устрою, а й політичні та культурні традиції країни. У зарубіжних країнах нині існують дві системи управління освітою: централізована та децентралізована. Децентралізована система освіти пов'язана з наданням освітнім установам федерального та регіонального рівня права незалежно приймати рішення з питань організації навчального процесу

та створення сприятливих умов для взаємовигідного обміну освітніми продуктами та послугами. Переважна більшість першої чи другої системи освіти багато в чому визначає державну орієнтацію на його стандартизацію чи диференціацію. Так, для країн з централізованою системою характерний високий рівень стандартизації навчального процесу, а для країн з децентралізованою системою зазвичай характерною рисою є підвищена диференціація освіти за схильностями, інтересами, успішністю учнів. У країнах із централізованим управлінням освітою, як правило, більша частина коштів на освіту надходить із центрального державного бюджету, при цьому вони можуть бути виділені і з місцевих та регіональних бюджетів громадськими фондами, промисловими підприємствами, отримані від фізичних осіб

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3936-2677>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-2170-9555>

(наприклад, у вигляді плати за навчання). Успішним прикладом використання децентралізованої системи можна назвати Канаду. Особливо актуальним це буде у контексті децентралізації України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанню децентралізації освіти присвячено праці таких вітчизняних вчених, як О. Максименко [1], Л. Левченко, Л. Антонова, А. Антонов [2], Ю. Семенюк, Н. Колісніченко [3], І. Застрожнікова [4], Г. Возняк, І. Жеребило [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що питанню децентралізації освіти присвячено значну кількість досліджень, особливості освіти Канади недостатньо висвітлені у вітчизняному науковому просторі.

Постановка завдання. Дослідження закордонного досвіду використання децентралізації як стратегічного напрямку розвитку освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Регулювання відносин у сфері освіти починається з конституційного акту 1867 року, що проголосив створення Канадської конфедерації [6]. Цей акт визначив децентралізований порядок регулювання питань освіти: кожна провінція та територія самостійно видає законодавчі акти у цій сфері.

У Канаді немає єдиного централізованого Міністерства освіти та науки, як в Україні. Департаменти освіти на чолі з міністром є у провінціях і територіях. На федеральному рівні створено Раду міністрів освіти Канади, яка функціонує з 1967 р. Це міжурядовий орган, який виступає як:

- форум для обговорення політичних питань у сфері освіти;
- механізм реалізації проектів та ініціатив загальнодержавного інтересу;
- консультаційний майданчик та майданчик для співробітництва з національними освітніми організаціями, Федеральним урядом;
- представницький орган провінцій на міжнародному рівні.

Міністри освіти провінцій та територій через Раду міністрів освіти (далі Рада) вирішують наступні завдання та проблеми:

- представляють провінції та території у міжнародних органах, що пов'язані з освітою, беруть участь у їх діяльності;
- беруть участь у виконанні міжнародних договорів у сфері освіти;
- використовують інструмент національного інформаційного центру та довідкової служби з метою визнання та відповідності освітніх та професійних кваліфікацій, які перебувають у віданні Ради;
- проводять загальнодержавну оцінку знань та навичок учнів;
- ведуть загальнодержавну статистичну та іншу звітність, фінансування якої здійснюється через Раду;

– беруть участь у національних програмах Канади у сфері освіти, які організовує та реалізує Рада.

Історично склалося, що стандарти освіти, предмети та фінансування визначаються на провінційному рівні. Кожна провінція і територія розробляє власну систему освіти, яка в цілому схожа на всі інші країни, але при цьому відображає та враховує особливості регіонів, різноманітність історичної та культурної спадщини. Під юрисдикцією Уряду Канади знаходяться лише дві території – Північно-Західний територіальний акт та Юконський акт. Також під юрисдикцією федерального уряду перебуває підготовка кадрів для збройних сил, системи виправних установ та корінних народів (індіанців, метисів, інуїтів).

Дошкільні освітні організації Канади перебувають у підпорядкуванні провінцій та територій. Міністерства освіти провінцій розробляють загальні рамки регулювання дошкільної освіти. Кожна провінція приймає свої законодавчі акти у цій сфері. Наприклад, у провінції Онтаріо прийнято наступні законодавчі акти [7–8]:

1. Закон про догляд за дітьми та про ранні роки, 2014 р.

2. Закон про вихователів дошкільної освіти, 2007 р.

У провінції Квебек дошкільна освіта регулюється такими законодавчими актами [9–11].

1. Закон про освіту.

2. Педагогічні правила для дошкільної, початкової та середньої освіти.

3. Закон про освітні послуги з догляду за дітьми.

Контроль та нагляд за сферою дошкільної освіти в Канаді здійснюється у трьох напрямках.

1. Моніторингові дослідження, що проводяться методами зрізів та лонгitudних досліджень. Такий контроль здійснюється з метою визначення якості дошкільної освіти. Дослідження проводиться у формі опитувань (електронних та телефонних) щодо поточної діяльності дошкільних освітніх організацій. Анкети розробляють органи статистики Канади. При цьому опитування проводиться не тільки серед батьків дітей, які відвідують дошкільні навчальні заклади, а й серед населення провінції, яке не користується ними. Предметом дослідження є наступні питання: розвиток дітей та їх поведінка, діти та молодь, освіта, спорт та дозвілля, здоров'я та благополуччя.

2. Ліцензування. Порядок та формат ліцензування дошкільних освітніх організацій регламентують провінції. Ліцензування проводиться щодо дотримання всіх вимог, що встановлені законодавчо, стосовно таких установ. Ліцензування здійснюється з певною періодичністю. Ліцензування проводиться як щодо освітньої організації, так й педагогів. Кожен педагог повинен отримувати ліцензію, що підтверджує його кваліфікацію.

Таке ліцензування проводиться кожною провінцією самостійно, вона на законодавчому рівні визначає порядок та умови отримання ліцензії, ліцензійні вимоги. При переїзді з однієї провінції до іншої для продовження педагогічної діяльності педагог повинен отримати ліцензію і в цій провінції.

3. Інспектування. Міністерство освіти провінції призначає інспектора. Інспектор (у законодавчих актах зустрічаються терміни «директор ліцензування» та «медичний працівник») без попередження може відвідувати будь-які дошкільні навчальні заклади. В рамках перевірки інспектор:

- контролює дотримання дошкільною освітньою організацією вимог закону провінції щодо догляду за дітьми (або закону про освіту);
- контролює дотримання ліцензійних вимог до дошкільних освітніх організацій, визначених у цих законодавчих актах;
- розглядає скарги та звернення громадян на діяльність дошкільного навчального закладу;
- виявляє наявність ризиків та небезпек для здоров'я, дотримання гідності, забезпечення безпеки дітей, що перебувають під опікою дошкільної освітньої організації.

У межах своєї діяльності інспектор має право:

- безперешкодно відвідувати та оглядати ліцензовані та неліцензовані приміщення дошкільного навчального закладу;
- вимагати від посадових осіб подання звітів, інформації, документів тощо;
- розслідувати обставини звернень чи випадків скарг;
- складати відповідні акти про перевірку.

За підсумками перевірки може бути видано припис про тимчасове зупинення діяльності дошкільного навчального закладу.

Відповідальність за управління початковою та середньою освітою покладено на місцеві шкільні ради та комісії. Члени шкільних рад обираються громадським голосуванням місцевого населення. Компетенції шкільних рад визначаються законодавчими актами провінції, але по всій території Канади вони ідентичні. Провінційна влада направляє до шкільних рад своїх представників для спільного вирішення питань освіти. До повноважень шкільних рад входить: затвердження навчального плану, управління та керівництво школою, ухвалення фінансових рішень, будівництво нових шкільних будівель, узгодження інших великих фінансових витрат на розвиток освітньої інфраструктури. Провінційні законодавчі акти та розпорядження шкільних рад визначають, що освітні організації відповідають за якість освіти перед громадськістю.

Кожна провінція спільними зусиллями департаменту освіти та шкільних рад затверджує навчальний план, при цьому враховується думка акціонерів освітніх підприємств. У канадській освіті не

існує єдиних національних стандартів та навчальних планів. Але в кожній провінції вони схожі між собою, оскільки включають, як правило, 80% федерального компонента та 20% місцевих особливостей. При формуванні навчальних планів і стандартів провінції співпрацюють з «Програмою Показників успішності в школі».

Порядок та зміст перевірки шкіл міністерствами та департаментами освіти відрізняється у різних провінціях. Простежується загальна тенденція відходу від жорсткого навчального плану.

В основному контроль за середньою освітою зводиться до оцінки якості навчання. Для цього міністерства та департаменти освіти провінцій проводять звичайні іспити, у тому числі у формі тестування. Як правило, перевірка знань проводиться шкільними порадами. Наприклад, у провінції Онтаріо іспити з основних предметів (рідна мова, математика, література) проводяться створеним при Міністерстві освіти управлінням з якості та підзвітності освіти.

Для оцінки шкіл у провінціях, наприклад, Онтаріо, затверджено Рамкову програму ефективності шкіл. Програма визначає систему оцінки ефективності шкіл, яка включає два компоненти:

1. Самооцінка шкіл: аналітичний процес усередині школи, спрямований на отримання відповідей на такі питання: чи досягнуті цілі навчання та які досягнення учнів; які докази успіху є; які заходи вживатимуть для вдосконалення процесу навчання.
2. Окружна оцінка: проводиться аналіз самооцінки, збирання статистичних даних про школи. Мета окружної оцінки – підтримка стратегічного планування шкіл, надання сприяння у нарощуванні потенціалу професійної освіти.

Система вищої освіти у Канаді також децентралізована. Відповідальність за надання громадянам вищої освіти покладено на провінції та території. Хоча система освіти у всіх провінціях схожа, все ж таки є відмінності, зумовлені культурно-історичними традиціями, національними особливостями населення, географічним розташуванням провінцій. На державному рівні стандартизується педагогічна освіта, оскільки до неї держава висуває особливі вимоги.

Так, у провінції Онтаріо професійна освіта знаходиться у підпорядкуванні Міністерства коледжів та університетів (далі Міністерство).

У віданні Міністерства перебувають:

- розробка напрямів політики для коледжів та університетів прикладного мистецтва та технологій, у тому числі стандартизація програм коледжів та університетів;
- планування та фінансування фундаментальних та прикладних проектів;
- видача дозволів університетам на присвоєння наукових ступенів (у тому числі бакалавра та магістра) або ліцензування;

- бюджетування університетів та коледжів;
- надання фінансової допомоги учням;
- реєстрація та облік приватних коледжів та університетів.

При Міністерстві створено Раду з якості вищої освіти. Він має такі повноваження:

- за дорученням міністра коледжів та університетів Рада розглядає заяви про отримання права університетом на присвоєння наукових ступенів (у тому числі ступеня бакалавра та магістра) або ліцензування на відкриття приватних коледжів та університетів, а також дає свій висновок;
- встановлює критерії та процедури визначення якості програм вищої освіти;
- формує зовнішні експертні групи з оцінки якості програм навчання;
- проводить інші дослідження, аналітику, дає поради Міністру;
- за дорученням Міністра розглядає інші питання.

Державний контроль (нагляд) за діяльністю вищої школи регламентується в провінції Онтаріо, наприклад, Законом про вибір та досконалість після середньої освіти, 2000 [12]. Закон встановлює, що Міністр може призначити уповноважену особу (інспектора) для проведення інспекторських перевірок щодо виконання вимог закону. Інспектор має наступні повноваження:

- безперешкодно у робочий час відвідувати приміщення університетів та коледжів;
- проводити запис у цих приміщеннях (з метою фіксації порушень);
- вимагати від керівництва коледжів та університетів необхідні документи для здійснення інспекторської перевірки, проводити опитування посадових осіб;
- фіксувати порушення за допомогою інших засобів та пристроїв зберігання.

За результатами перевірки особи, що мають провину, можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності, а освітній організації буде видано припис про усунення порушень, при цьому дозвіл на провадження освітньої діяльності ліцензію може бути припинено, відкликано, переглянуто. Крім того, орган, що здійснює перевірку, за заявою учня може вимагати від коледжу чи університету відшкодування матеріальних збитків.

Висновки з проведеного дослідження. На підставі вищезазначеного можна зробити наступні висновки. Регулювання відносин у сфері освіти в Канаді здійснюється децентралізовано, а саме знаходиться у підпорядкуванні суб'єктів федерації провінції та території. На федеральному рівні знаходяться дорадчі органи освіти, які складаються з представників міністерства та департаментів освіти провінції. Ці дорадчі органи координують формування та обговорення загальної судової політики в сфері освіти, а також виконують

представницькі функції на майданчиках. В Канаді пред'являються жорсткі міжнародні вимоги до стандартизації програм. Державні органи не приймають участі у формуванні навчальних планів. Ці питання підпорядкуванні громадськості: шкільних рад, рад місцевих громад, рад за оцінку якості. Повністю ці органи визначені законодавчо (на рівні провінції), однак державними не є. У Канаді також існує система ліцензування освітньої діяльності та дозвільна система для педагогів. В рамках вимог ліцензування проводиться оцінка освітніх організацій на відповідність вимогам закону, а також проводиться ліцензування педагогів на предмет їх відповідності кваліфікації. Ліцензування проводиться періодично. Контроль за діяльністю освітніх організацій також здійснюється у формі моніторингу та статистичних і соціологічних досліджень, серед яких є й опитування населення (батьків і громад) щодо задоволеності системою освіти. Інспекція освітніх організацій проводиться особами, уповноваженими Міністерством освіти області. Якихнебудь планів проведення інспектування немає. Воно передбачається, як правило, при наявності інформації про порушення, надходженні звернень і скарг щодо некоректного здійснення освітнього процесу. До повноважень інспектора входить оцінка дотримання законодавства освітньої організації, в тому числі щодо безпеки учнів, охорони їх життя та здоров'я. На державному рівні, рівні області здійснюється контроль за оцінкою якості освіти. Проводиться такий контроль як громадськими організаціями (шкільними радами), так і державними.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Максименко О. Децентралізація в освіті європейських країн: досвід Норвегії. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 4. С. 77–87.
2. Семенюк Ю., Колісніченко Н. Визначення та основні поняття децентралізації освіти: публічно-управлінський контекст. *Public Administration and Local Government*, 2019. № 3(42). С. 111–120.
3. Левченко Л.М., Антонова Л.В., Антонов А.В. Децентралізація освіти як дієвий сервісний інструмент впливу на розвиток регіонів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2019. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1468>
4. Застрожнікова І.В. Принципи децентралізації в управлінні освітою. *Державне управління*. 2019. № 1(2). С. 59–65
5. Возняк Г.В., Жеребило І.В. Децентралізація освіти: вітчизняні реалії та напрями реформування. *Світ фінансів*. 2020. № 1(62). С. 128–139.
6. British North America Act. URL: https://www.solon.org/Constitutions/Canada/English/ca_1867.html.
7. Child care and early years act. S.O., Chapter 11 Schedule 1 dated 2014. Ontario, Canada. URL: <https://www.ontario.ca/laws/statute/14c11>

8. Early Childhood Educators Act, S.O., Chapter 11 Schedule 1 dated 2007. Ontario, Canada. URL: <https://www.ontario.ca/laws/statute/07e07>

9. Loi sur l'instruction publique. Québec, Canada. URL: <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/en/document/cs/l-13.3%20>

10. Régime pédagogique de l'éducation préscolaire, de l'enseignement primaire et de l'enseignement secondaire. Québec, Canada. URL: <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/en/document/cr/i-13.3,%20r.%208>

11. Loi sur les services de garde éducatifs à l'enfance. Québec, Canada. URL: <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/fr/document/lc/S-4.1.1>.

12. Post-secondary Education Choice and Excellence Act, S.O., Chapter 36, dated 2000. Ontario, Canada. URL: <https://www.ontario.ca/laws/statute/00p36>

REFERENCES:

1. Maksymenko O. (2021) Detsentralizatsiia v osviti yevropeiskikh krain: dosvid Norvehii [Decentralization in education in european countries: the experience of Norway]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4, 77–87. [in Ukrainian]

2. Semeniuk Yu., Kolisnichenko N. (2019) Vyznachennia ta osnovni poniattia detsentralizatsii osvity: publichno-upravlinskyi kontekst [Definition and basic concepts of decentralization of education: public and administrative context]. *Public Administration and Local Government*, 3(42), 111–120. [in Ukrainian]

3. Levchenko LM., Antonova L. V., Antonov A.V. (2019) Detsentralizatsiia osvity yak diievyi servisnyi instrument vplyvu na rozvytok rehioniv [Decentralization of education as an effective service instrument influence on regional development]. *Derzhavne*

upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1468> [in Ukrainian]

4. Zastrozhnikova I.V. (2019) Pryntsypy detsentralizatsii v upravlinni osvitoiu [Principles of decentralization in education management]. *Derzhavne upravlinnia*, 1(2), 59–65. [in Ukrainian]

5. Vozniak H.V., Zherybylo I.V. (2020) Detsentralizatsiia osvity: vitchyzniani realii ta napriamy reformuvannia [decentralization of education: domestic realities and areas of reform]. *Svit finansiv*, 1(62), 128–139. [in Ukrainian]

6. British North America Act. Available at: https://www.solon.org/Constitutions/Canada/English/ca_1867.html.

7. Child care and early years act. S.O., Chapter 11 Schedule 1 dated 2014. Ontario, Canada. URL: <https://www.ontario.ca/laws/statute/14c11>

8. Early Childhood Educators Act, S.O., Chapter 11 Schedule 1 dated 2007. Ontario, Canada. Available at: <https://www.ontario.ca/laws/statute/07e07>

9. Loi sur l'instruction publique. Québec, Canada. Available at: <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/en/document/cs/l-13.3%20/>.

10. Régime pédagogique de l'éducation préscolaire, de l'enseignement primaire et de l'enseignement secondaire. Québec, Canada. Available at: <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/en/document/cr/i-13.3,%20r.%208>

11. Loi sur les services de garde éducatifs à l'enfance. Québec, Canada. Available at: <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/fr/document/lc/S-4.1.1>.

12. Post-secondary Education Choice and Excellence Act, S.O., Chapter 36, dated 2000. Ontario, Canada. Available at: <https://www.ontario.ca/laws/statute/00p36>